

Za svobodo in ljubezen

Marko Stojan
Roman iz Balkana.

"To ni pismo tvojega bolnega očeta, vrli mož," se je zasmehal Marko s pretečo dobrodrušnostjo in ga potapljal po ramu. "Ta list je izgubil moj dobr priatelj — padishahov oficir, ki si ga vozil nocoj... Več, bratec, iščemo ga v važni zadevi: nekaj nujnega, koristnega mu imamo povедati..."

"Padishahov oficir? O, milost Allahova!... Kje bom vozil padishahove oficirje, jaz nevrednež v svoji lupini?..."

"Da, da, tisti, ki si ga vozil!... je potrdil Dušan, kakor da je rekel čolnar nekaj povsem nasprotnega. "Ali Kemal — saj ga poznaš. Več mož je bilo z njim in dve ženski. Kaj ne da? Vidiš, da smo njegovi priatelji!..." V teh besedah je bilo toliko prepričevalne sile, pogledi Marka in Dušana so prodirali Turka tako strogo, da ni mogel tajiti dalje; prekrizl je roke in umolknili v nem resignaciji.

"Čuj, priatelj!" je povzel Dušan prav prijazno. "Sila važno vest imamo za tvojega pasažirja; plačamo te, ako nam poveš, kje ga najdemo... in tudi on sam te nagradi bogato! Ali hočeš denarja... mnogo denarja?..."

Čolnarjeve oči so se zasvetile izpod srščih obrvi.

"Kaj bi ne hotel, effendija! Ali misliš resno?..."

"Ce ti pravim, da je Ali Kemal moj priatelj..."

"Pa koliko mi daš?..."

"Pet funтов, brate; pet funтов v suhem zlatu."

Turek je zazijal, in se ozrl nehote po svoji barki. Allah, kako bi jo popravil s polovicem tega denarja! Bila bi najlepša v celi luki — sami paše in ministri bi se vozili na njej... Toda v svoji premetnosti je napravil žalosten obraz in dejal s potrtim glasom:

"Eh, dobri effendija, zdaj vidi, da nisi priatelj visokega gospoda, ki je počastil moj revni čolniček; ako bi ti bil njegov blagor res pri scu, bi mi ponudil najmanj petnajst funtov!"

"Deset funtov — ne več, ne manj; ako nisi zadovoljen, povem Aliju Kemalu, da si se branil povedati njegovim priateljem, kje naj ga isčejo s svojo pomočjo... povem pa tudi nekomu drugemu — že več, kaj si storil nedavno!"

Turek je prebedel pod svojo rjavoto poljo: revez je imel težko vest kakor toliko in toliko carigraskih pomorščakov... Da so tuje Kemalovi priatelji, sicer ni verjet; ker pa tudi o nasprotrem ni bil prepričan, se je vdal v svojo usodo in zamomljil:

"Bodi po tvojem, effendija! Vidim, da nočeš moje sreče — toda naj se zgodi volja Allahova..."

"Kje je torej Ali Kemal?..." "Ali... mari mi ne bi dal prej denarja, effendija?..."

Prijatelji so se zasmehali; poročnik Wheeler je vprašal, kaj pomeni to, in ko je slušal, da govor o denarju, je izvlekel nemudoma rejeno listnico:

"To pot trosim jaz, gospoda... prosim, priznati morate, da nimam manjše pravice kakor vi."

Ni se dal zavrniti; Dušan je moral naposlед priznati, da ima prav:

"Nočem vas užaliti; a bolje bo, če mu plačam tukaj jaz — midva lahko poračunava poznej. Ako bi si kujon mislil, da niam denarja in da mi ga vi ponujate, je zmožen zahtevati dva krat toliko."

To reki se je obrnil k čolnarju:

"Tu imaš pet funtov; pet jih dobis, ako izvemo, kar hočemo vedeti. In zdaj govoril!"

"Vse je tako, kakor si rekel, effendija. Oficirja in več drugih sem vozil snoči v Skutari: ko smo se vrnil, so imeli dve ženski s seboj. Izkreal sem jih tukaj zarana, ko se je delal dan."

"Kje tukaj? Povej jasneje; ali so šli v mesto?"

"Niso šli; odpeljali so se da-lje."

"Kako se bodo peljali — če si jih izkreal?"

"Odpeljali so se na 'Hanum'... je dejal čolnar. "Presedli so..."

"Kaj je 'Hanuma'?... Kam vozi?"

"Jadrnica je; v Solun vozi."

"V Solun!" je zaškripal Dušan. Torej se bomo zopet lovili; je zamrmljal polglasno.

"Koliko časa potrebuje do Soluna takšna Hanuma?"

"Allah znaj to, effendi; jaz na svoji barki si nisem upal še nikoli tako daleč. In tudi ladje so različne... vetrovi niso vedno enako naklonjeni mornarju. Vse je v roki božji, effendi."

Naši priatelji so uvideli, da je povedal Turek vse, kar more in kar hoče; orientalci imajo svojo trmoglavo stran, ki je nemajnješa od granitne stene. Je pa tudi odveč, siliti v človeka, ki ne mara ali ne ve več govoriti: saj je jasno, da te nalaže, ako mu ne daš miru.

Dušan je torej izročil čolnarju še ostalih pet funtov, ki jih je spravil vrli vernik preroka s cvetocimi besedami zahvale in neshetimi pokloni.

Nato so sedli v svoj motorni čolnič in dospeli kmalu na krov gostoljubne "Victory", kjer so šele zavedali, da niti najpožrtvovanje skrb in vdanošč do bližnjega ne more zaglušiti osnovne melodije v človeški naruti: gladu...

"Ako so jo popihali lopovi zjadnico, imate itak dovolj časa, da jih prehitite z brzoparnikom, je menil pri obedu kapitan, ko je zadostno pohvalil hrabrost zaveznike čete v pretekli noči ter se nasmejal neprostovoljni kopeli poročnika Wheelerja in Jančevića.

"Mislili smo na to," je odgovoril Dušan. "Zato tudi nismo iskali mesta na navadni ladji, kakršne odhajajo skoraj uro za uro. Tako zdaj pa bi pogledal za ugodno priliko — ako se hoče gospod poročnik potruditi z menoj. Ostali," se je obrnil k tovarišem, "naj bi med tem rajši odpocili."

"All right!" je dejal kapitan. "Z brzoparnikom jih prehitite vsekakor. Toda če se izkreajo pred Solunom?"

Vsi so se turobno spogledali. Nihče še ni bil mislil na to možnost.

Zdajec pa je planil poročnik kvišku in se udaril s pestjo po celu...

XVIII.
Lopov, Italijan in Nemec.

Ne, Halila beja ni bilo tako lehko poraziti! Poznal je svojo vrednost in se spoštoval, kakor se spoštuje zver, ki ve, da je redka v svoji populnosti. On ni hotel, da bi triumfiral nad njim Ali Kemal, ta sirovi, neokretni Arnaut; zavedaje se, da izgubi ti zdaj itak nima več mnogo, pridobiti pa vse, je sklenil spre-

jeti borbo na življenje in smrt, ker ves svet ne premore dovolj za bi ga stala še toliko žrtev in truda.

"Hahaha! Počakajmo malo... samo toliko časa, da pride nekdo in me osvobi!" si je dejal, ko se je prebudit iz nezavesti sredi svojih mrtvih in ranjenih služabnikov. "Samo če me ni zatožila Angležinja... in ako me je, če ni Ali Kemal izvršil svoje grožnje!... Če jo je izvršil, sem izgubljen, seveda — ali pa tudi ne!... Če pa je ni, pogineš ti, Arnaut, ne Halil bej! Glavo stavim, da pismo, ki me izdaja v očeh tvojega bedastega padischa... naj ga snedo črvi živega!... ni shranjeno v drugih rokah. Kdo bi dal od sebe takrat dragocenost — orodje maščevanja za Zorko Popovičev? Ej, Ali Kemal, kadar se sklene moj odpolane, orodje mojega srda, nad tvojim krvavim trplom, takrat izdere iz tvojih nedrij natanko tisti list, ki me hoče enkrat uničiti z njim!... In če me vse ne varata, mi bosta pomagala pri tem delu ravno ona lopova, ki sem ju dal zapreti... Ej, vraga, fino sem napravil to! Zakaj ne bi prišel jaz ravno takeno do lepe tujke, kakor ona dva?... Ah, sile peklenke — tudi njo ti vzarem, prekleti Skipetar; brez nje mi ni živeti... Kakor ogenj mi je v krvi ta sladka živalica... kakor žerjava me skeli v glavi njen obraz!... Lopova pa — kako jima je že ime? — von Schratten in Birbantini, bosta rada pripravljena, ako le slišita, da se jima obeta mnogo višja nagrada, nego je bila prva, ki sem ju hotel ogoljufati zanjo... Za dobiček pozabi človek marsikaj; celo Ali Kemal bi prodal svojo osveto za kako ogromno, neizmerno korist... Samo to je zlo,

ker ves svet ne premore dovolj za katerega vaju proti Arnautu!"

Ostat je zvest svojemu sklepnu.

Zekrog devete ure zjutraj je stopil v jebo, kjer sta čakala rešitve von Schratten in Birbantini. Ker je bila celica temna, mu je sledil grdoček čuvaj s svečilko; postavil jo je v kot, po-klonil se visokemu gospodu in izginil kakor senca.

Lopovoma so se zasvetile oči v divjem gnevju; Halil bej je začutil:

"Zdaj... zdaj planeta na-me!..."

Toda bil je star lisjak; prehital ju je z ljubeznivim, naravnost ocetovskim smehljajem:

"Kako se počutita, gospoda? Ali sta spala dobro? Upam, da vaju ni preveč užalostilo to malo presenečenje, ki sem vama ga moral pripraviti..."

"Lepo presenečenje je bilo to, ekselencia!" je sikhil von Schratten srdito. "Vsaka reč ima svoje meje — tudi vaša presenečenja..."

"Maledetto je zagodnjal Birbantini. "Radoveden sem, kdaj naju mislite izpustiti iz te luknje!"

"Kako kdaj, priatelj? To se razume, da nemudoma!" se je zasmehal bej z glasom, ki ni puščal niti majhnega dvoma o iskrenosti njegovih namenov. "Še enkrat — oprostita mi. Osebna varnost mi je bila povod, ravnatila tako proti vama. Dobil sem namreč anonimno pismo, da me namerjata dva zločinca zvijačno umoriti... isti dan in ob isti urri, kakor je bila določena za naš sestanek... Če pomislite, kako žalostne razmere ima Carigrad v izvestnih pogledih, mi ne

moreta zameriti, ako je padel moj sum, za katerega vaju proučim zdaj odpuščanja, tudi na vaju. No, moj priatelj, njegova ekselencia policijski minister, se je vneta zanimal za to skrivnostno zadevo, in — Allah budi zahvaljen! — pravi krivi so to uro že v rokah pravice!"

S pretečim glasom je izgovoril te besede, pokimal z glavo radostno presenečenima pustolovcem in dodal:

"Preostane torej pred vsem ureidev naših računov — kaj ne draga moja?"

Von Schratten in Birbantini sta se namuznila: denar... svečili, rumeni zlatniki... in, hujdirja — "draga moja" iz ust visekega dostojanstvenika, to se ne sliši vsak dan!

"Sramotite naju s svojimi o-pravičbami, ekselencia", je odgovoril krepostni Nemec z gladko priliznenjostjo. "Verjemite, da sva celo srečna, ako vas je moglo najino kratko jetništvo pomiriti nad strašno nevarnostjo, ki vam je pretila..."

"Namenil sem se tudi, da vaju odškodujem za to", je rekел Ha-

bil je dobrohotno, izročil jem zavitek bankovcev. "Rad bi pravil, kar je v moji modi, da visekega tukaj vsak po dvajset funtov preko dogovorene svete.

To rekši jima je podal državljanca v papirju, katerih teža pričala, da sta polna rumenih krov.

"To je kneževsko, ekselencia!" je vzkliknil Birbantini, da je izginil valjec v njegovem nikdar sitem žepu. "Kako na vam zahvaliva!"

(Dalje prihodnjih)

SKRAJŠANO POROČILO STANJA

30. septembra, 1935

PREMOŽENJE

Gotovina na roki in v drugih bankah ..	\$ 74,076,824.53
Vladne obligacije Zedinjenih držav direktno in popolnoma jamčene	50,077,084.95
Državni, municipalni in drugi bondi ter investicije, všečvi delnice v Federal Reserve banki odstevši rezerv	14,624,793.07
Posojila, odbitki in predvemi odstevši rezerv	161,557,324.08
Bančno poslopje	5,864,005.00
Druga zemljišča	10,889,104.19
Nabранe obresti in zasluzki ter druga imovina všečvi predvemi za zavarovalnino na vloge	4,493,425.66
Obveznosti klientov na sprejetja izposlovana na tej banki	245,211.75
Skupaj	\$321,827,773.23

OBVEZNOSTI

Delniške note (podnjene vlogam in drugim obveznostim)	\$15,000,000.00
Delniški kapital	13,800,000.00
Prebitki in nerazdeljen dobiček	3,325,995.49
	\$ 32,125,995.49
Izredna rezerva	250,000.00
Rezerva za davke, obresti, i t d.	1,597,251.44

VLOGE

Na zahtevo	\$112,376,824.73
Na časovna odplačila	